

MANTIKU'T-TAYR'IN MANZUM ÇEVİRİSİ ÜZERİNE

PROF. DR. MEHMET KANAR *

Öz

Fars Edebiyatı klasiklerinden bir çeviri yapılacaksa, bu eserin ilmî yöntemlerle hazırlanmış baskılarının esas alınması daha doğru olur. Yayına hazırlayan kişinin yazarın yaşadığı dönemi iyi bilmesi, o zamanki dile hâkim olması birçok problemin çözülmesinde yardımcı olur. Kedkenî de Attar'ın hemşehrisi olması dolayısıyla birçok problemi bu sayede çözmüştür. Öte yandan daha önce yapılmış çevirilerin görmezden gelinmemesi gerekir. Bu çevirilerin içinde muteber olanların da okunması, üzerinde çalışılan metinlerle ne kadar örtüştüğünün tespit edilmesi, bazı kavramların daha önce yapılan çevirilerde nasıl karşılandığı da göz ardı edilmemelidir. Manzum çeviride dikkat edilecek şey, çeviride satırın uzunluğuna, kısalığına bakmadan, sanat için sanat kaygısı gütmeyen, olduğu gibi Türkçeye aktarmaktır. Ben yıllarca bu hazırlığı yaptım. Vezin, kafiye kaygısına düşmeden böyle bir çalışmanın yapılabileceğini, aslında hep böyle olması gerektiğini vurgulamaya çalıştım. Bu makalede; Feridüddîn Attâr'ın *Mantıku't-tayr* adlı eserinin başlangıç bölümünün Türkçe çevirisi verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Feridüddîn Attâr, *Mantıku't-tayr*, İran Edebiyatı.

ABSTRACT

If a translation from the classics of Persian Literature is to be made, it would be more correct to take the scientific editions of this work as a basis. Having a good knowledge of the author's period and mastering

* PROF. DR. MEHMET KANAR, TC Yeditepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Öğretim Üyesi, (İstanbul Üniversitesi Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Emekli Öğretim Üyesi), email: mehmet.kanar@yeditepe.edu.tr; profkanar@gmail.com.

the language at that time helps the author to solve many problems. Kedkenî also solved many problems due to his being a citizen of Attar. On the other hand, previous translations should not be ignored. It should not be neglected to read those that are valid in these translations, to determine how much they overlap with the texts studied, and how some concepts are met in the previous translations. What is to be considered in verse translation is the translation into Turkish as it is, without looking at the length and shortness of the line, without worrying about art. It may be necessary to prepare for years to do such a study. I've done this for years. I tried to emphasize that such a study can be done without the weight and rhyme.

Keywords: Fariduddin Attar, *Mantequ't-tayr*, Persian Literature.

چکیده

در ترجمه ادبیات کلاسیک فارسی استفاده از انتشاراتی که بصورتی علمی نگاشته شده است صحیح تر می باشد. دانستن دوران زندگی نویسنده و نیز حاکم بودن به زبان آن دوران می تواند بخش بزرگی از مشکلات را مرتفع سازد. کدکنی هم به دلیل همشهری بودن با عطار بسیاری از مشکلات را برطرف نموده است. از طرف دیگر نباید چشم بر آثاری که قبلا ترجمه شده است بست. خواندن ترجمه های معتبر، تثبیت اینکه چه مقدار با متونی که در حال بررسی هستند منطبق می باشند و اینکه بعضی از اصول در ترجمه ها سابق چگونه مطابقت سازی شده اند را نمی توان چشم پوشی کرد. در ترجمه آثار منظوم آنچه که باید مورد توجه قرار گیرد؛ طول سطور در ترجمه، به کوتاهی توجه نکردن، اندیشه هنری، ترجمه آنچنانی که هست به ترکی، می باشد. برای اینچنین ترجمه ای سال ها آمادگی نیاز هست. من هم سالیان زیادی این آمادگی را کسب کردم. بدون احتساب وزن و قافیه و اینکه باید هم اینچنین باشد تاکید و تلاش نمودم.

کلید واژه ها: فرید الدین عطار، منطق الطیر، ادبیات ایران.

Feridüddîn Attâr'ın dört temel kitabının manzum olarak çevrilmesi için Ayrıntı Yayınları'na bir proje vermiştim. Bu proje kapsamında *Esrârname* ve *Îlâhinâme* çeviri çalışmaları tamamlanmış, hatta gördüğü ilgi üzerine *Esrârname* üç baskı yapmıştı. Proje kapsamında *Musîbetname*

çevirisini tamamladım, yayınevine gönderdim. *Mantiku't-tayr* çevirisinde de son düzlüğe çıkmış durumdayım. Çeviri bittikten sonra tekrar gözden geçirme, tashih, notlandırma çalışmaları bu işlemi izleyecek.

Mantiku't-tayr çevirisinde Attâr'ın hemşehrisi İranlı Prof. Dr. Muhammed Rıza Şefî'î-yi Kedkenî'nin şu kitabını esas aldım: "Attâr-ı Nişâbûrî, *Mantiku't-tayr*, (Mukaddime, tashîh ve ta'likât-ı Muhammed Rıza Şefî'î-yi Kedkenî), çâp-i nohom, Tahran 1389 hş., Çâphâne-yi Mahâret, ISBN 978-964-372-063-6, 903 sayfa, ilmi boy.

Fars Edebiyatı klasiklerinden bir çeviri yapılacaksa, bu eserin ilmî yöntemlerle hazırlanmış, notlandırılmış baskılarının esas alınması daha doğru olur. Yayına hazırlayan kişinin yazarın yaşadığı dönemi iyi bilmesi, o zamanki dile hâkim olması birçok problemin çözülmesinde yardımcı olur. Kedkenî de Attâr'ın hemşehrisi olması dolayısıyla birçok problemi bu sayede çözmüştür. Öte yandan daha önce yapılmış çevirilerin görmezden gelinmemesi gerekir. Bu çevirilerin içinde muteber olanların da okunması, üzerinde çalışılan metinlerle ne kadar örtüştüğünün tespit edilmesi, bazı kavramların daha önce yapılan çevirilerde nasıl karşılandığı da göz ardı edilmemelidir.

Klasik eser çevirilerinde mümkünse Farsça metnin Latin harflerine aktarılarak verilmesi okuyucu için kontrol imkânı sağlayan bir kolaylıktır. Bunu daha önce Mesnevi, Hafız Divanı ve Gülistan çevirilerimde yapmıştım.

Farsça manzum bir eser en kolay şekilde nesir (düzyazı) biçiminde çevrilir. Düzyazı tarzındaki çevirilerde gerektiğinde açıklamalar yapılabilir. Prof. Dr. Nimet Yıldırım'ın *Şahname* çevirisinde görüldüğü gibi beyitler öbekleştirilerek paragraf halinde de verilebilir. Bazı durumlarda bu yöntemin daha faydalı olduğu görülmektedir. Manzum çeviride dikkat edilecek şey, satırın uzunluğuna, kısalığına bakmadan, sanat için sanat kaygısı gütmeden, olduğu gibi Türkçeye aktarmaktır. Böyle bir çalışmayı yapmak için belki yıllarca hazırlık yapmak gerekebilir. Türk Halk Edebiyatı'nın ünlü şairlerinin eserlerini dikkatle okumak, ifade rahatlıklarını görmek çeviriyi yapana cesaret verir. Ben de yıllarca bu hazırlığı yaptım. Vezin, kafiye kaygısına düşmeden böyle bir çalışmanın yapılabileceğini, aslında hep böyle olması gerektiğini vurgulamaya çalıştım. Bunda da bir hayli mesafe aldığımı sanıyorum.

Aşağıda *Mantıku't-tayr*'ın "Kitaba Başlarken" kısmından itibaren birinci beyte kadar yaptığım çeviriyi sunuyorum.

KİTABA BAŞLARKEN

Merhaba yol gösterici olan Hüthüt
Hakikatte her vadinin ulağısın

Ne güzeldi Sebe sınırına kadar seyahatin!
Ne güzeldi Süleyman'la konuştuğun "Kuş Dilin"!

Süleyman sırlarının sahibi oldun
Bu yüzden övünerek taç sahibi oldun

Devi zindanda zincire bağlı tut
Böylelikle Süleyman'ın sırdaşı ol
620

Devi tıktığın zaman zindana
Süleyman'la gidersin şah otağına
***

Ne güzelsin ey Musa sıfatlı yaban güvercini!
Kalk, marifetle çal musikarı

Musikiden anlayan kişi can u gönülden
Yaratılışın musiki nağmeleri için hamd eder

Musa gibi uzaktan ateş gördün
Kuşkusuz Tûr dağının yaban güvercini kesildin

Hem hayvani Firavundan uzaklaş
Hem buluşma yerine gel, Tûr kişisi ol
625

Sonra dilsiz, coşkuz sözlenin sözü
Akıl olmadan anla, kulak olmadan dinle
***

Merhaba Tûba'da oturan papağan
Cennet giysisine bürünüp ateşten gerdanlık takan

Ateşten gerdanlık cehennemlik olan için

Hulle ise cennetlik olan cömert için

Bir kişi Nemrut'tan kurtulan Halil gibi
Güzel güzel oturabilir ateş üstüne

Nemrut'un başını kes kalem gibi
Ateşe bas ayağını Halilullah gibi

630

Nemrut'un korkusundan arındın mı
Giy hulleni; ateşli gerdanlıktan korkun olur mu?

***

Hey keklik! Ne güzel salınıyorsun!
İrfan dağından salınarak geliyorsun

Kahkaha at bu yolun tarzında
Tanrı evinin kapı halkasını çal

Kendi dağı erit yoksulluk ile
Dişi deve çıksın dağından böylelikle

Genç dişi bir deve bulduğunda
Görürsün akan süt, bal ırmağını

635

İşlerinin yürümesini istersen sür deveyi
Böylece karşılamaya çıksın Salih seni

***

Merhaba haşin, keskin bakışlı doğan
Daha ne kadar sertleşip hışmlanacaksın?

Ezelî aşk mektubunu ayağına bağla
Sonsuza kadar o mektubun bağına çözme

Anadan doğma aklını değiştir gönlünle
Ezel ile ebedi bir gör böylece

Tabiat çerçevesini kır yiğitçe
Yerleş vahdet mağarasının içine

640

Mağara senin yerleştiğin yer olursa
Âlemin ulusu mağara arkadaşı olur sana
***

Elest miracının turaçı! Ne güzelsin!
"Belâ"nın başında Elest tacını görmüşsün

Madem aşkın Elest'ini candan işittin
Nefsin "Belâ" demesinden usanç getir

Madem nefsinin "Belâ"sı bela girdabıdır
Senin işin girdapta nasıl yola girer?

İsa'nın eşeği gibi yak nefsini
Sonra İsa gibi can ol, can parlat
645

Yak eşeği, can kuşunun yolunu aç
Ruhullah seni karşılamaya gelsin güzelce
***

Merhaba aşk bahçesinin bülbülü
Güzel güzel inle aşk dağıyla, derdiyle

Güzelce inle Davud gibi gönül derdiyle
Yüz can saçınlar sana her nefeste

Davud ezgisiyle aç mana âlemini
Boğazından çıkan ezgiyle yol göster halka

Daha ne kadar zırh giydireceksin uğursuz nefse?
Davud gibi muma dönüştür demirini
650

Mum gibi yumuşarsa bu demirin
Sen de aşkta Davud gibi hararetlenirsin
***

Ne güzelsin sekiz kapılı bahçenin tavusu!
Yedi başlı ejderha yarasından yandın

Bu yılanla sohbet seni kan içinde bıraktı
Seni Adn cennetinden dışarı attı

Sidre'yi, Tûba'yı yolundan kaldırdı
Tabiat seddiyle gönlünü kara etti

Bu ejderhayı helak etmedikçe
Nasıl layık olursun bu sırlara?

655

Bu çirkin ejderhadan kurtulursan
Adem seni kendi haslarından eder

***

Merhaba uzakları gören hoş sülün
Bak, gönül pınarı batmış nur denizine

Ey karanlık kuyusunun ortasında kalan
Töhmet hapsine müptela olan

Çıkar kendini şu karanlık kuyudan
Başını kaldır rahmani Arş'ın doruğundan

Yusuf gibi geç zindandan, kuyudan
Sonunda olursun azizlik Mısır'ında sultan

660

Böyle bir saltanat eline geçerse
Sıddık Yusuf hemdem olur sana

***

Ne güzelsin dem tutan kumru!
Şad gitmiş, gönlü daralmış gelmişsin

Gönlün dar çünkü kan içinde kalmışsın
Zünnun'un hapis darlığında kalmışsın

Ey nefis balığı yüzünden avare olan!
Nefsin kötü isteklerini ne kadar göreceksin?

Kes bu kötü istekli balığın başını
Böylece Ay'a kadar yükselt başını

665

Nefis balığından kurtulursan
Has köşede Yunus'un can dostu olursun

***

Merhaba Üveyik! Aç ezgi kapısını
Yedi kat gök inci saçsın sana

Vefa gerdanlığını boynunda iken
Çirkin olur vefasızlık etmen

Kıl kadar varlık kalırsa vücudundan
Sana baştan ayağa vefasızsın derim

Bu yola girer, varlığından sıyrılırsan
Akıl ile manaya doğru yol bulursun
670

Akıl seni götürünce manalara doğru
Hızır sana getirir hayat suyunu

***

Ne güzelsin uçmaya başlamış şahin!
Serkeş gitmiş, başın düşük dönmüşsün

Diklenme çünkü başı düşük kalmışsın
Teslim ol çünkü kan içinde kalmışsın

Dünya mundarına bağlı kalmışsın
Kuşkusuz manadan uzak kalmışsın

Geç dünyadan da, ahiretten de
Sonra çıkar başından külahı, bak hele
675

Fikrini çevirirsen iki dünyadan
Zülkarneyn'in yeri olur yerin

***

Merhaba altın sarısı kuş! Güzelce gel
Sarıl işine sonra ateş gibi gel

Önüne ne çıkarsa, yak hararetinle
Bütün can gözünü kapa yaratılış âlemine

Yakarsan her ne gelirse önüne

Hak katında her an rızık gelir önüne

Gönlün vakıf olunca Hak sırlarına
Kendini vakfet Tanrı işine

680

Dört başı mamur bir kuş olursan Hak işinde
Sen kalmazsın, Hak kalır sadece

***

Açıkça görünen veya göze görünmeyen
Dünya kuşları bir araya toplandı

Hepsi dedi: Şimdi şu zamanede
Padişahı olmayan bir şehir yok

Nasıl olur da ülkemizde şah olmaz?
Bundan böyle şahsız kalmak doğru olmaz

Şayet yardım edersek birbirimize
Bir padişah arayabiliriz kendimize

685

Çünkü bir ülke padişahsız olursa
Tertip düzen adına bir şey kalmaz orduda

Bunun üzerine hepsi bir yere geldi
Başbaşa verip padişah aramaya koyuldu

***

Gönlü perişan, bekleyiş içindeki Hüthüt
Topluluk arasına girdi kararsızca

Sırtında bir tarikat giysisi vardı
Başında bir hakikat tacı vardı

Bu yolda kıvrak zekalı biriydi
İyiden de kötüden de haberdardı

690

Dedi: Hey kuşlar! Hiç kuşkusuz ben
Hem Tanrı tapısının hem gaybın habercisiyim

Hem Tanrı katından haberli geldim
Hem yaratılış sırlarını bilerek geldim

Gagasında "Bismillah" bulunduran biri
Birçok sırra erişirse, uzak değil

Kendi gamımla geçiyor zamanım
Hiç kimseyle bir işim yok benim

Kuşkusuz ben halka karşı azadeyim
Halk da aynı şekilde azade benden
695

Padişahın derdiyle meşgul olduğum için
Asla ordudan yana olmaz derdim

Ben kendi anlayışımın suyu gösteririm
Ben daha ne sırlar bilirim

Süleyman'la ben oturdum konuştum
Kuşkusuz onun ordusunda yüksek rütbeli oldum

İlginçtir; kim onun huzurunda yoksa
O sormadı, onu aramadı

Ben huzurunda olmasam bir an
Her yana beni aratmaya adang önderdi
700

Bensiz bir soluk bile duramazdı
Sonsuza kadar Hüthüt'e bu şeref yeterli

Onun mektubunu götürdüm, geri döndüm
Onun huzurunda ben sırdaş oldum

Kim Tanrı tarafından hayırla anılırsa
Hangi kuş yetişebilir onun tozuna?

Kim peygamber tarafından arandıysa
Yakışır onun başında taç olsa

Yıllarca denizlerde, karalarda dolaştım
Hep yoldaydım, dolaştım da dolaştım
705

Vadilere, dağlara, çöllere gittim
Tufan devrinde bir âlemi devrettim

Süleyman'la seferlerde bulundum
Bütün âlemi ne çok dolaştım

Kendi padişahımı tanıyorum
Nasıl yalnız giderim? Gidemem ki

Ama siz benim yoldaşım olursanız
O şahın, tapının mahremi olursunuz

Kendinize görme utancından kurtulursunuz
Daha ne kadar dinsizliğinizle kıvranacaksınız?
710

Kim onun için canını verirse, kendinden kurtulur
Canan yolunda iyiden, kötüden kurtulur

Canınızı saçın, onun yoluna girin
Raksederek başınızı o tapıya çevirin

Hiç hilaf yok; bizim bir padişahımız var
Bir dağın ardında; o dağ Kaf dağıdır

Onun adı Simurg'dur; kuşların sultanı
O bize yakındır; biz ondan çok uzakta

Yücelik haremindedir onun yeri
Onun adını anmak değil her dilin haddi
715

Kapısında yüz binlerce perde var
Bu perdeler hem nurdan hem karanlıktan

İki âlemde kimsenin haddi değil
Oradan nasiplenmesi mümkün değil

O daima mutlak padişahdır
Kendi yüceliğinin kemaline dalmıştır

O kendiliğinden ortaya çıkmaz orada
İlim ile akıl nasıl erişir oraya?

Ne ona giden yol var, ne ayrılığına dayanılır
Yüz binlerce halk onun yüzünden sevdalıdır
720

Onu övmek temiz canın işi değildir
Akılda o idrak sermayesi yoktur

Kuşkusuz hem akıl hem can şaştı kaldı
Sıfatları hakkında iki göz bulandı kaldı

Hiçbir bilgili kişi onun kemalini görmedi
Hiçbir iyi gören onun cemalini görmedi

Hiçbir mahluk onun kemaline yol bulmadı
Bilgi peşinden gitti, görüş yol bulmadı

Halkın o kemalden, o cemalden nasibi
Bir araya toplasan, bir avuç hayaldir
725

Bir hayalle bu yolda nasıl gidilir?
Bir ayda nasıl Ay'a gidebilirsin?

Orada yüz binlerce çevgen topu gibi baş var
Orada ne hayhaylar, hayhuylar var

Yol üzerinde ne karalar, ne denizler var!
Sanma ki önde kısa bir yol var

Bu yolda aslan adam olmak gerek
Çünkü yol uzun, deniz derin mi derin

İyisi mi hayran olarak gidelim
Onun yolunda ağlaya güle gidelim

730

Onun bir izini bulursak, bu da bir şey
Aksi takdirde onsuz yaşamak ar olur

Canansız can kimin işine yarar?
Adamsan, canansız cana sahip olma

Tam manasıyla adam olmak gerek bu yol için
Can saçmak gerek bu tapı için

Candan vazgeçmek gerek adam gibi
Denilebilsin sana, bu işin adamı

Canansız can değmez hiçbir şeye
Merler gibi saç aziz canını

735

Sen canını saçarsan adam gibi
Canan da saçar sana canını

SİMURG HİKÂYESİ

İlginçtir; Simurg'un ilk işi
Gece yarısı Çin'de görüldü, geçti

Çin ortasında onun bir tüyü düştü
Kuşkusuz her ülkede bir coşkudur koptu

Herkes o tüyden bir nakış elde etti
Kim o nakışı gördüyse, bir başka iş tuttu

O tüy şimdi Çin Nigaristanı'ndadır
"İlmi Çin'de olsa arayın" sözü bundandır

740

Tüyünün nakışı görünmemiş olsaydı
Dünyada bunca hara güre olmazdı

Bütün bu yaratış izleri onun ferindedir
Her şey o tüyün nakşını göstermektedir

Onu vasfetmenin ne başı ne sonu bellidir
Artık bundan fazla söylemek uygun değildir

Şimdi sizden kim bu yolun adamıysa
Yönelsin bu yola, başlasın adım atmaya

***

Kuşların tümü o yerde toplandı
Bu padişahın yüceliği karşısında kararsız kaldı
745

Onun şevki onların canına işledi
Her biri ne sabırsızlıklar çekti

Yola koyuldular, huzura geldiler
Onun âşığı, kendilerinin düşmanı kesildiler

Ancak yol uzun mu uzundu
Herkes yol almaktan yoruldu

Gerçi her biri yol almak istiyordu
Her biri bir başka özür getirdi

BÜLBÜL HİKÂYESİ

Aşık bülbül sarhoşça geldi
Aşkın kemaliyle ne vardı ne yoktu
750

Her makamında bir nağme vardı
Her manada dünya dolusu sır vardı

Manaların sırlarına ait nara attı
Sözleriyle kuşların dilini bağladı

Dedi: Benimle tamamlandı aşkın sırları
Gece boyu yaparım aşkın tekrarını

Davud gibi müptela olan yok
Aşkın Zeburunu inleyerek okumam için

Neydeki inilti benim sözlerimdir

Çengde benim iniltelerim vardır

755

Gül bahçeleri benim coşkumla dolu
Bendendir âşıkların gönlündeki coşku

Her zaman bir başka sır söylerim
Her an başka bir nağme söylerim

Aşk zorlayınca benim canımı
Canım deniz gibi kabardı

Kim coşkumu gördüyse, elden gitti
Çok uyanık geldiye de mest oldu

Uzunca bir yıldır mahrem görmüyorum
Susuyorum, kimseye hiç sır vermiyorum

760

Fakat benim sevgilim ilkbaharda
Aleme kendi misk kokusunu saçınca

Gönlüm güzel güzel onunla ilgilenir
Onun yüzüne bakar, müşkülümü hallederim

Sevgilim yine görünmez olunca
O coşkulu bülbül az ötmeye başlar

Herkes benim sırrımı anlayamaz
Bülbülün sırrını kuşkusuz gül anlar

Ben gülün aşkına öyle daldım ki
Kendi varlığını tümüyle yitirdim

765

Başımda gülün aşkıyla sevda var
Çünkü aradığım sadece rana güldür

Bir bülbülün takati yoktur Simurg'a
Bir gülün aşkı yeterlidir bülbüle

Benim sevgilim sadberk gülü olunca
Nasipsizlik nasıl benim işim olur?

Gül gönül çeken dilber gibi şimdi
Her taraftan gülerse yüzüme güzelce

Gül perde arkasında hazır olunca
Yüzüme karşı gülüşü zahir olursa
770

Bülbül bir gece bile uzak kalır mı
Öyle gülen dudaklının aşkından?

***

Hüthüt ona dedi: Hey görünüşte kalan
Rana gülün aşkıyla fazla nazlanma

Gülün yüzünün aşkı sana çok diken sapladı
Dikenler sana tesir etti; işini yarım bıraktı

Gül güzellik sahibi olsa da
Onun güzelliği yok olur bir haftada

Bir şeyin aşkı nihayet son buluyorsa
Bu durum bıkkınlık getirir kamil olanlara
775

Gülün gülüşü gerçi seni işe güce çekti
Gece gündüz seni inim inim inetti

Vazgeç gülden. Çünkü gül her baharda
Yüzüne gülse de alay eder; utansana!

HİKÂYE

Bir padişahın ay parçası gibi kızı vardı
Âlem dolusu âşığı, yoldan çıkarı vardı

Fitne sürekli uyanıklık halindeydi
Çünkü onun yarı uykulu gözü sarhoştı

Yanağı kâfur, zülüfleri misk gibiydi

Parlak lalin dudağı onun dudağı yüzünden kuruydu

780

Cemalinin bir zerresi görünseydi
Akıl akılsızlığından rezil olurdu

Şeker onun dudağının tadını bilseydi
Utancından solar, erirdi

Tesadüfen zavallı bir yoksul geçiyordu
Gözü o parlak aya ilişti

O azıksızın elinde bir somun ekmek vardı
Fırıncı ona bu ekmeği vermişti

Gözü o ayın yüzüne ilişince
Somun ekmek elinden kurtuldu, düştü yere

785

Kız onun önünden ateş gibi geçti
Ona hoşça güldü, güzel güzel geçti

Yoksul onun alaylı gülüşünü görünce
Kendini buldu toprakta kan içinde

O yoksulun yarım ekmeği, yarım canı vardı
Bir anda o iki yarımından uzak kaldı

Ne gece, ne gündüz kararı vardı
Ağlamaktan yanmaktan konuşmadı

O padişahın gülüşünü anıyordu
Bulut gibi gözünden yaş döküyordu

790

Sonuçta yedi yıl perişan yaşadı
Kızın sokağının köpekleriyle yattı kalktı

İlginçtir; kızın hizmetçileri, görevliler
Hepsi bu durumdan haberdar oldu

O cefacılar toplu halde karar verdi
O yoksulun başını mum gibi keseceklerdi

Kız gizlice yoksulu çağırđı, dedi
Senin gibi biri benim nasıl eşim olur?

Seni öldürecekler; kaç git
Kapımda oturma, kalk git
795

Yoksul dedi: Senin yüzünden mest oldum
Daha o gün ben canımdan vazgeçtim

Benim gibi kararsız yüz binlerce can
Feda olsun senin yüzüne her an

Madem haksız yere beni öldürecekler
Lütfet, bir soruma cevap ver

Madem hiç yoktan başımı kesecektin
Sen o zaman bana niye güldün?

Dedi: Çünkü seni çok hünersiz görüyordum
Hey habersiz! Sana gülüyordum
800

Senin yüzüne, başına gülmek doğrudur
Ama alay ederek gülmek hatadır

Bunu söyledi; onun önünden duman gibi çekildi
Her ne varsa, aslında bir hiçten ibaretti

PAPAĞAN HİKÂYESİ

Papağan geldi, ağzı şeker dolu
Üstünde fıstık yeşili giysi, altın gerdanlıklı

Onun ışığıyla sivrisinek doğan kesilir
Nerede yeşillik varsa, onun tüyündendir

Konuşmaya başladı mı şeker döker

Şeker yemekte erken davranır

805

Dedi: Her taş yürekli, her adam olmaz kişi
Benim gibi birisine yapar demir kafesi

Kalmışım ben o demir zindanda
Erimekteyim Hızır suyunun arzusuyla

Kuşların Hızırımı, bu yüzden yeşil giyinirim
Belki ben de Hızır suyunu içebilirim

Simurg'un yanına gidecek gücüm yok
Hızır pınarından bir su yeter bana

Sevdalılar gibi yola koyulurum
Hercayiler gibi her yere giderim

810

Hayat suyunun bir izini bulursam
Kulken ben sultan olurum

***

Hüthüt dedi: Devlet izi bulmamışsın
Canını saçmayan kişi adam sayılmaz

Bu işe yarar senin canın
Böylece bir an yâre layık olursun

Hayat suyu istiyorsun, canını seviyorsun
Git haydi; senin özün yok; kabuksun

Canı ne yapacaksın? Saç canana
Canan yolunda adam gibi can saçsana

815

HİKÂYE

Makamı yüce bir divane vardı
Hızır ona dedi: Adam gibi adamsın

Benimle dost olmak mı istersin?

Dedi: Seninle hallolmaz işim

Çünkü sen birkaç kez hayat suyu içtin
Sonsuza kadar böyle kalacak canın

Ben canımı terk etmeyi düşünüyorum
Çünkü cansız yaşamaya hevesli değilim

Sen canını koruyup duruyorsun
Ben ise her gün yeniden can saçıyorum

820

İyisi mi kafes kuşları gibi
Uzak kalalım birbirimizden; daha iyi

TAVUS HİKÂYESİ

Ondan sonra sırmalı Tavus geldi
Kanadında yüz değil, yüz bin nakış vardı

Bir gelin gibi cilvelenmeye başladı
Her tüyü başka bir cilveye başladı

Dedi: Gayb nakkaşı nakşımı yaptığından beri
El parmakları oldu Çinlilerin kalemi

Gerçi kuşların Cebrailiyim ama
Kaderimden, işler gitmiyor yolunda

825

Çirkin yılan bir yerde oldu dostum
Bu yüzden cennetten horlukla düştüm

Gerçi değiştirildi halvet yerim
Ayağıma vurulan zincir oldu layığım

Azmim var; şu karanlık yerden
Bir rehber cennete olsun yol göstericim

Ben sultana ulaşacak biri değilim
Bana yeter; onun kapıcısına ulaşayım

Nasıl Simurg'a gitme cüretim olur?
Yüksek cennet yerim olsun; bana yeter
830

Başka işim yok benim dünyada
Cennete girmeme izin versin bir daha
***

Hüthüt dedi: Kendi yüzünden yol kaybetmişsin
Kim padişah'tan bir ev isterse

Sanki sultanın huzurunda bulunmaktansa
Ona yakın olan bir ev iyiymiş

Heves dolu cennet nefis evidir
Gönül evi doğruluğun oturduğu yerdir

Hakk'ın huzuru büyük bir denizdir
Naim cennetleri küçük bir damladır
835

Kimin denizi varsa, cennet bir damladır
Denizden başka ne varsa, kuru sevdadır

Madem denize yol bulabiliyorsun
Neden bir çiy tanesine koşmalısın?

Güneşe sırrını açabilecek biri
Bir zerreden geri kalabilir mi?

Kül olan kişinin cüz ile ne işi olur?
Can olan kişinin uzuvla ne işi olur?

Küllün adamıysan, küllü gör
Küllü iste, kül ol, küllü seç
840

HİKÂYE

Bir öğrenci hocasına sordu
Âdem cennetten niçin kovuldu?

Dedi: Âdem yüce cevherli biriydi
Ne zaman ki cennete başını soktu

Hatıftan bir sestir yükseldi
Cennet yüz şekilde bağlamış seni

Kim iki dünyada bizden başkasına
Eğerse başını bizden başkasına

Yokluk getiririz her neye bağlandıysa
Çünkü el uzatılamaz dosttan başkasına
845

Cananın yanında yüz binlerce yer var
Canansız yer nerede işe yarar?

Kim canandan başka bir şeyle zindeyse
Hepsi düşkünleşir Âdem olsa da

Şöyle geçer hadiste: Cennetliklere
İlk verilen şey ciğerdir orada

Cennetlikler sır ehli olmayınca
Ciğer yemekle işlere sarar başa

KAZ HİKÂYESİ

Kaz yüz temizlikle sudan çıktı
Kalabalık arasında en iyi giyimliydi
850

Dedi: İki âlemde de haber vermiyor
Kimse benden temiz yüzlüsünü, temizini

Her an doğru düzgün guslettim
Sonra seccadeyi suyun üstüne serdim

Benim gibi su üstünde nasıl durur biri
Kerametlerimde yoktur hiç kuşku

Temiz düşüncemle kuşların zahidi benim

Sürekli temizdir hem giysim, hem yerim

Dünyada fayda görmüyorum su olmadan
Çünkü benim yediğim, içtiğim sudan

855

Gerçi var gönlümde âlem dolusu gamım
Gönlümdeki gamı yıkadım, sudur hemdemim

Burada hep su vardır ırmağında
Nasıl muradımı sürebilirim karada?

Benim işim suyla olduğuna göre
Sudan nasıl çekilebilirim kenara?

Her ne varsa daima suyla diridir
Hal böyleyken sudan nasıl vazgeçilir?

Ben vadi yolunu nasıl geçerim?
Çünkü Simurg'la birlikte uçamam

860

Su testisi dolu olan biri
Simurg'dan nasıl murat alabilir ki?

***

Hüthüt dedi: Mutlu olmuşsun suyla
Su ateş kesilmiş canının etrafında

Suyun ortasında güzelce uykun gelmiş
Bir damla su gelmiş, yüz suyunu götürmüş

Su yüzünü yıkamamış olan için var
Yüzünü hiç yıkamamış biriysen, su ara

Daha ne kadar berrak su gibi
Göreceksin yüzünü yıkamamışın yüzünü?

865

HİKÂYE

Adamın biri divanenin birine sordu

Bunca hayalle iki âlem nedir ki?

Dedi: Bu iki âlem, yukarısı, aşağısı
Ne varsa yoksa, bir damla sudur

İlkin bir damla su belirdi
Bunca nakşına rağmen bir damla sudur

Suyun üstünde ne kadar nakış varsa
Harap olur gider hepsi demirden olsa

Demirden sert bir şey yoktur
Bak, onun yapısı da su üstündedir
870

Her şeyin temeli suyun üstündedir
Hepsi ateş olsa, düştten ibarettir

Kimse suyun kalıcı olduğunu görmemiştir
Su üstündeki bir temel nasıl sağlam olur?

KEKLİK HİKÂYESİ

Keklik mesuttu; salınarak geldi
Başı dik, sarhoştı, madenden geldi

Kızıl gagası, rengarenk giysisiyle geldi
Gözü al çanak kan içinde geldi

Kâh kılıcsız bel kesiyordu
Kâh kılıç önünde sekiyordu
875

Dedi: Ben hep madende dolaştım
Mücevher üstünde çok dolaştım

Sürekli kılıç, kemer kuşandım
Böylece mücevher çavuşu olmak istedim

Mücevher aşkı gönlüme ateş düşürdü
Elde ettiğim bu hoş ateş bana kâfi

Bu ateşin harareti yükseldiğinde
İçimdeki çakıllar gelir kan haline

Gördün mü ateşi; tesir edince
Taşı hemen getirdi kan haline
880

Taş ile ateş arasında kaldım
Hem atıl hem perişan halde kaldım

Hararetle taş parçalarını yerim
Gönlüm ateşli, taş üstünde uyurum

Hey dostlar! Gözünüzü açın
Ne olur, yememe, uyumama bakın

Birisi taşa yatıp taş yiyorsa
Neden cenk etmeli böyle biriyle?

Gönlüm bu sıkıntıda yüz kederle yaralandı
Çünkü mücevher aşkı beni dağa bağladı
885

Kim mücevherden başka bir şey severse
O şeye sahip olmak geçicidir

Mücevher saltanatının daimi nizamı var
Onun canı hep dağa bağlanmıştır

Ben dağlarda yaşarım, mücevher adamıyım
Bir an bile doruksuz, yamaçsız duracak değilim

Mücevher daima dorukta bulunduğu için
Dağ doruğunda sürekli mücevher ararım
Ne mücevher gibi bir cevher buldum
Ne mücevherden değerli cevher buldum
890

Simurg'un yolu zorlu yoldur
Benim ayağım mücevher taşına bağlıdır

Ben gönlü güçlü Simurg'a nasıl ulaşırım?
Elim başımda, ayağım çamurda, nasıl ulaşırım?

Taştan tıpkı ateş gibi başımı çevirmem
Ya ölürüm ya mücevher elde ederim

Ortaya çıkacak mücevher gerek bana
Mücevhersiz adam nerede yarar işe?

***

Hüthüt dedi ona: Mücevher gibi renklisin
Ne kadar topallayıp sakat özür getireceksin?

895

Ayağın, gagan ciğer kanı dolu
Bir taş üstünde mücevhersiz kalmışsın

Mücevherin aslı nedir? Boyanmış taş
Sen ise taş sevdasıyla taş gönüllü

Rengi kalmazsa, o bir taştır
Görünüşe kapılan vakarsızdır

Kimin nasibi varsa, renk istemez
Çünkü mücevherci taş istemez

HİKÂYE

O üstünlük yoktu hiçbir mücevherde
O mücevher bulunuyordu Süleyman'ın yüzüğünde

900

O yüzük taşıyla ne ünlenmiş, ses getirmişti!
O yüzük taşı aslında küçücük bir taşı

Süleyman d mücevheri yüzük taşı yapınca
Bütün yeryüzü girdi hükmünün altına

Süleyman saltanatını böyle gördü
Bütün ufukları emri altında gördü

Onun sayvanı kırk fersahlık alandaydı

Emriyle rüzgâr onu götürmekteydi

Gerçi sayvanı kırk fersaha yayılmıştı
Bunun temeli küçücük bir taş üstündeydi

905

Dedi: Demek bu memleket, bu ihtişam
Şu kadcılık taşla ayaktadır daim

İstemiyorum dünyada ve dinde
Kimse ulaşmasın böyle bir mülke

Padişahım! Ben bu ibret gözüyle
Bu mülkün afetini gördüm açık şekilde

Bu küçük bir şeydir ahirette
Bunu hiç kimseye verme bundan böyle

Orduyla, saltanatla yoktur işim
Ben zembil örucülüğünü tercih ettim

910

***

Gerçi Süleyman o mühür yüzünden şah oldu
Ama o mücevher onun yolunun bağı oldu

Bu yüzden peygamberlerden beş yüz yıl sonra
Adn cennetiyle olacaktır aşına

O mücevher Süleyman'a bunu yaparsa
Senin gibi sersemi nasıl yerinde saydırır?

Madem mücevher bir taştır; o kadar kazma
Cananın yüzü dışında çırpınıp durma
Hey mücevher arayan! Kopar gönlünü mücevherden
Bir mücevherciyi aramaya bak daima

915

HÜMA HİKÂYESİ

Gölge salan Hüma topluluğun önüne çıktı

Hüsrevlere sermaye verirdi onun gölgesi

Onun kutlu Hüma olmasının sebebi
Himmette herkesten üstün olmasıydı

Dedi: Denizlerde, karalarda uçan kuşlar!
Başka kuşlar gibi bir kuş değilim

Yüce himmetim işe koyulmuştur
Halktan uzletim ortaya çıkmıştır

Kuşkusuz köpek nefsi horlarım
İzzeti benden buldu Feridun ile Cem
920

Padişahlar benim gölgemde yetişmiştir
Her yoksul tabiatlı adamım değildir

Köpek nefsin önüne kemik atıyorum
Ruhumu bu köpekten koruyorum

Nefsime sürekli kemik verdim
O yüzden bu yüce makama geldi canım

Kanadının gölgesinden şah çıkıyorsa
Onun ışığından yüz çevrilebilir mi acaba?

Herkesin onun kanadı altında oturması lazım
Böylece gölgesinden bir zerre elde eder
925

Serkeş Simurg nasıl olur dostum?
Çoktur benim padişah oturtma işim

***

Hüthüt dedi ona: Gurur seni bağlamış
Çekil şuradan! Kendine fazla güldürme

Şimdi hüsrev oturttuğun yok
Şimdi köpek gibi bir kemiğin var

Keşke hüsrevleri oturtmasaydın
Kendini kemikten kurtarsaydın

Diyelim ki dünyadaki şahlar
Şimdi hepsi senin gölgenden çıkarlar
930

Ama yarın belada uzun zaman
Tümü şahlık edemez olur

Padişahlar senin gölgeni görmeseydi
Hesap günü hiç belaya düşer miydi?

HİKÂYE

Temiz düşünceli, doğru yolda giden biri vardı
Bir gece Mahmut'u rüyasında gördü

Dedi: Ey iyi devran sürmüş sultan
Ebedilik yurdunda nasıldır halin?

Dedi: Sus, dökme canımın kanını
Konuşma! Ne sultan yeri! Kalk haydi
935

Sultanlığım bir zan ile hataydı
Bir avuç değersize sultanlık yaraşır mı?

Allah dünyanın sultanıdır
Saltanat ona layık olmuştur

Kendi aczimi, şaşkınlığımı gördüm
Kendi sultanlığımdan utaniyorum

Beni çağırıcaksan "Perişan" diye çağır
Sultan odur; bir daha sultan deme bana

Saltanat onundur; keşke sürünseydim
Dünyada hep dilencilik etseydim
940

Keşke önümde makam değil, yüz kuyu olsaydı

Şah değil de süpürücü olsaydım

Şimdi mümkün değil buradan çıkmam
Sorguya çekiliyorum bir bir yaptıklarından

O hümanın kanatları kurusun
Gölgesinde bana yer veren odur

DOĞAN HİKÂYESİ

Doğan başı dik, topluluğun önüne çıktı
Anlam sırlarının perdesini açtı

Kendi komutanlığıyla övünüyordu
Kendi saltanatından dem vuruyordu
945

Dedi: Ben şehriyarın elinin şevkiyle
Gözümü kapattım zamane halkına

Gözümü külahın altında yumdum
Ayağım padişahın eline ulaşsın istedim

Edep yolunda kendimi iyi yetiştirdim
Zahitler gibi riyazet çektim

Bir gün götürülürsem şahın yanına
Götürsünler beni hizmet âdâbından haberdarca

Ben Simurg'u rüyamda bile göremem
Boş yere ona doğru nasıl koşarım
950

Padişahın elinden gelen yiyecek yeter bana
Dünyada böyle bir rütbe yeter bana
Böyle bir yürüyüş için rütbem yok
Şahın elinde başımı yüceltirim

Kim sultana layık olursa
Ne derse o olur sultanın yanında

Ben sultana layık olursam
İyidir sonsuz vadide bulunmamdan

İyisi mi şahın yanında olayım
Mutlulukla burada ömür geçireyim
955

Kâh şahı bekleyeyim
Kâh onun şevkiyle avlanayım
***

Hüthüt dedi: Hey görünüşte kalan
Sıfattan uzak olup surette kalan

Saltanatta şahın bir dengi bulunursa
Padişahlık nasıl yakışır ona?

Saltanatta Simurg gibisi yoktur
Çünkü şahlıkta o benzersizdir

Şah değildir o kişi; her ülkede
Kendisi bir baş koyar akılsızlığı ile
960
Padişah dediğinin dengi bulunmaz
Vefadan, idareden başka işi bulunmaz

Dünya şahı vefalılık gösterirse
Bir zaman gelir, başlar sorun çıkarmaya

Kim ona daha yakın olursa
Kuşkusuz işleri sarar sarpa

Sürekli şahtan çekinir
Canı hep tehlike içindedir
Dünya şahı adeta ateş gibidir
Uzak dur ondan; uzaklık çok iyidir
965

Bu yüzden şahların önünde yasakçı vardır
Ey şahlara yakın olan! Uzak dur

HİKÂYE

Çok yüce cevherli bir padişah vardı
Gümüş bedenli bir köleye âşık oldu

Öyle âşık oldu ki o dilber yokken
Ne oturur ne dinlenirdi bir an

Rütbece kölelerinden üstün tutardı
Sürekli onu gözünün önünde tutardı

Şah kasırda ok attığı zaman
O köle erirdi onun korkusundan
970

Çünkü hep bir elmayı hedef alırdı
O elmayı kölenin başına koyardı

Okla bir anda elmayı yarardı
O köle korkudan safran gibi sararırdı

Her nasılsa habersiz biri sordu
Ne yüzden gül yüzün sarardı?

Şahın katında bunca hizmet görüyorsun
Anlat hele, neden sarardı yüzün?

Dedi: Elma koyuyor başıma
Ya okundan bir bela gelirse başıma!
975

Der ki: Say ki hiç kölem yoktu
Ordumda böyle eksik biri yoktu

Böyle olur da ok beni bulursa
Herkes "Padişahın bahtındandır" der ona

Bu iki gam arasında kıvraniyorum
Canım ne uğruna tehlikede? Bir hiç uğruna

BUTİMAR HİKÂYESİ

Sonra hemen Butimar öne çıktı
Dedi: Hey kuşlar! Kendimle meşgulüm

Deniz kıyısındadır güzel yerim
Asla kimse duymaz sesimi
980

Bir an bile kimseyi incitmem
Âlemde kimse incinmez benden

Deniz kenarında dertli dertli otururum
Sürekli kederliyim, ihtiyaç halindeyim

Su arzusuyla kan doludur gönlüm
Suyu kendimden bile esirgerim; ne yapayım?

İlginçtir; ben deniz kuşu değilim
Deniz kıyısında dudağı kuru ölürüm

Gerçi deniz yüz türlü kabarır
Ben ondan bir damla su içemem
985

Denizden bir damla su eksilirse
Yüreğim kebab olur kıskançlık ateşiyle

Benim gibi birisine deniz aşkı yeter
Başımda böyle sevda bulunması yeter

Şimdi deniz gamından başkasını istemem
Simurg'a dayanamam; aman aman!

Aslı bir damla su olan biri
Hiç Simurg'a kavuşabilir mi?

***

Hüthüt ona dedi: Hey denizden habersiz
Timsahlarla, canavarlarla doludur deniz
990

Onun suyu bazen acıdır, bazen tuzlu
Bazen dingindir suyu, bazen zorlu

Değişken bir şeydir, kalıcı da değil
Kâh çekilir, kâh döner gelir

Nice büyüklerin gemisini parçaladı
Niceleri onun girdabına düştü, öldü

Kim dalgıç gibi ona yol bulursa
Nefesini tutar can kaygısıyla orada

Deniz dibinde nefes verirse birisi
Saman gibi dipten yukarı çıkar ölüsü
995

Vefalılık göstermeyen böyle birinden
Hiç kimse şefkat umudu bekler mi?

Denizden çıkmayacak olursan kenara
Batırır, boğar seni işin sonunda

O dostun şevkiyle coşar durur
Bazen dalgalıdır, bazen kudurur

Onun kendisi bulamıyor gönül muradını
Sen de ondan bulamazsın gönül huzurunu

Deniz bir kaynaktır onun civarından
Sen niçin kani oldun onun yüzü olmadan?
1000